

etv.err.ee

JAAN KAPLINSKI

Mida need juudid ometi tahavad?

Vikerkaar, 8-9/2001

Delfi portaalist võib saada kujutluse mustematest mõtetest, mis liiguvad eestlaste peades. Sealt selgub, et antisemitismil on nendes mustades mõtetes olulisem koht kui võiks arvata. Mõned kommentaarid on ilmselt kirjutanud vaimuhaiged inimesed, kes näevad maailmapoliitikas suurt juutide ja vabamüürlaste vandenõu ja kelle meelest nii Stalin, Hitler, Truman kui Jeltsin olid juudid. Sellist nägemust esindab tegelikult ka Eesti ainus võitlev antisemiit Jüri Lina, kes ammutab oma väited nähtavasti globaalse antisemitismi vanast varamust, vürtsitades neid ka globaalse astro-hiroga. Vaatasin kord tema viimast raamatut "Skorpioni märgi all" ja leidsin enamvähem igal leheküljel vea. Üks naljakamaid oli see, kui ta väitis, et Andrei Sinjavski tõeline nimi oli Abram Terts. Abraška Terts on tegelane Odessa blatnoilaulust ja salakirjanik Sinjavski võttis selle endale varjunimeks... Sellele jaburusele võiks käega lüüa, kui raamatust ei oleks lugeda, et tegu on teise trükiga, ja kui ei meenutaks, et omaaegne natside juudivastane propaganda ei olnud intelligentsem kui Lina oma. Kui Lina kaitseks kord lehe kirjadeveerul astus välja ilmselt kollektiivne isik "Reval skins", võib teha ettevaatliku järelduse, et tal on teatav mõju teatavate neonatsluse poole kalduvate *skinhead*'ide hulgas. Vaene Gandhi, kes on väitnud, et maailm on väsinud vihkamast. Ei väsi, Lina vihkamist nõretav raamat on tunnistus sellest. Viha jääb üheks peamiseks inimesi liikuma

panevaks jõuks ja sellega tuleb arvestada. Viha, nagu lolluski (siin esinevad nad kenasti koos), on midagi, mille tekkimist, avaldumist ja nakkavust tuleb hoolega uurida. Neis võib kätkeada ohtusid. Ka siin edukas Eestis.

Üks antisemitismi värskemaid vorme on "ajalooline revisionism", mis on jõudnud lingina ka eesti ajaloosaitidele. See pole tegelikult muud kui ülemaailmse-juudi-vandenõu-teooria uus väljaanne. Kui Auschwitzis ja mujal tõepoolest juute massiliselt ei tapetud, kui *shoah* on vaid 20. sajandi suur pettusmüüt, siis järeldeb sellest vältimatult, et maailma on 20. sajandi teisel poolel juhtinud juutide (ja vabamüürlaste?) seltskond, kes on suutnud holokausti-õpetuse teha kogu maailmale kohustuslikuks, kellele alluvad nii valitsused, ÜRO, katoliku kirik, tohutult mitmesuguseid organisatsioone, ent ka suurem osa maailma ajaloolastest, kirjanikkudest ja teistest intellektuaalidest. Sealhulgas ka mitmed eesti kirjanikud, nagu Uku Masing, Jaan Kross ja Jaan Kaplinski. Kui nii, siis olid natsid kangelased, kes üritasid sellisele ülemaailmsele sionistide-vabamüürlaste ja mine-tea-veel- kelle konspiratsioonile vastu panna, kuid kes purustati, keda süüdistati kohutavates kuritegudes inimsuse vastu jne jne. Ühesõnaga ei ole maailmal õigus, õigus oli Hitleril, kes oleks juudi vandenõu purustades ehk päästnud maailma, ja neonatsidel, kes ehk seda veel teevad sionistide, vabamüürlaste ja USA (mis on kõik üks ja seesama) kiuste...

Eestis ei ole traditsiooniline antisemitism seni saavutand mingit arvestatavat mõju, seda aga ilmselt sellepärast, et siin pole olnud arvestatavat juudi elanikkonda nagu Leedus ja Lätis. Ometi ei olnud napilt tuhande Saksa okupatsiooni alguseks siia jäänud juudi saatus parem kui nende suguvendade oma Lätis-Leedus. Seda on dokumenteeritud Eugenia Gurin-Loovi raamatus "Suur häving". Võigas lektüür, võigas ka sellepärast, et sealt selgub, et musta töö tegijad, juutide kinnivõtjad ja tapjad, olid Eestis kohalikud inimesed, sakslaste kuulekatest käsutäitjatest politseinikud ja neid toetav pealekaebajate ja ülesandjate leegion. Dokumentidest on näha, et juutide ülesotsimine ja tapmine käis asjalikult ja vormistati korrektselt, süüks kirjutati vastavasse lahtrisse lihtsalt "juut" ja karistuseks "ex". Nagu elus sageli, ei puudu raamatus ka tragikoomika: oma grandioosset juudihävituseprogrammi teostades võisid natsid vahel olla veidralt väiklased. Eestis oli üks sõjaväevõimude esimesi korraldusi, et juudid ei tohi kõnniteel käia. Tšehhimaal keelati neil näiteks käia parkides, sõita mootorsõidukitega ja pidada koduloomi.

See, miks eestlased 1941. aastal sakslasi ootasid ja punaste vastu

sissisõda alustasid, on teada. 20. sajandi suurte diktaatorite Stalini ja Hitleri geniaalsust näitab see, et Nõukogude punane terror suutis eestlased ühe aastaga lepitada põlisvaenlaste sakslastega, natside okupatsioonirežiim Venemaal suutis vene rahva lepitada bolševikkudega. Eesti geriljat juhtisid rahvuslased, kes heiskasid hõivatud vallamajadele sinimustvalged lipud märgiks Eesti Vabariigi taassünnist pärast kannatusteaastat bolševikkude võimu all. Võitnud sisside tegevuses ei ole aga palju märke sellest, et nad oleksid püüdnud võidetud vastastega käituda Eesti Vabariigi seaduste järgi. Omakohus, kinnivõtmised ja mahalaskmised algasid kohe ja selle ohvriks langes inimesi, kellel punastega sageli väga vähe pistmist oli. Mis toimus kahe okupatsiooni vahel, enne kui sakslased oma korra kindlalt maksma panid, on üks hämar koht Eesti uuemas ajaloos. Näib isegi, et paljudele inimestele tõi selle saksa korra maksmapanek pääsmise omade omakohtu eest. Juutidele ja mustlastele muidugi mitte.

Tean kahest juudist, kes 1941. aastal võitlesid sisside poolel punaste vastu. Nad olid oma õigel-poolel-olemisele nii kindlad, et ei vaevund kaasvõitlejate manitsustest hoolimata peitu minema või Soome põgenema. Mõlemad hukati. Sünge näide sellest, et juudil ei olnud mingit võimalust pääseda, õiget, oma juuti natsivõimu jaoks olemas ei olnud. See on vist holokausti kõige suurem erinevus kommunistlikest massirepressioonidest: Nõukogude Liidus ja mujal oli inimestel vähemalt teoreetiliselt võimalus siirduda "õigele poolele" ja nii oma ja lähedaste elu päästa.

Hävingust pääses Eestis ainult paar juuti. Kõige tuntum on Isidor Levini juhtum, kellele Uku ja Eha Masing hankisid valepaberid ja kes elas okupatsioonaja üle Pärnumaa metsade vahel. On kuulda-lugeda olnud paarist teisest juhtumist. Kindlasti oleks hea tahtmise juures olnud võimalik päästa palju inimesi, seda head tahet aga 1941. aastal vist eriti ei olnud. Miks? Põhjusi on ilmselt mitu. Kõigepealt muidugi šokk äsjasest kannatusteaastast ja eriti juuniküüditamisest, ent küllap ka sellega inimestesse istutatud hirm. Mu tädi rääkis, et Tartus hoidsid inimesed tänaval liikuvatest kollast tähte rinnal kandvatest juutidest eemale nagu pidalitõbistest. Hirmust olulisem oli ilmselt ükskõiksus: juudid olid "teised", olid võõrad ja nende saatus ei läind enamusele korda. Oli ju omal, omadelgi nii palju muret ja häda. Olen kohand arutlust sellest, et Eesti juutidele sai saatuslikuks ka vabariigiaegne kultuurautonoomia, mis lubas neil elada omaette, käia oma koolides, tegelda oma asjadega. Juudid olid vabariigis marginaalsed, olid kõrvalseisjad, ja nii jäi ka nende surm marginaalseks. Seda ei pandud tähele, sellest vaadati mööda, see unustati. Nagu mujalgi Ida-

Euroopas. Oma mõju, eriti harimatutele lihtinimestele, oli kindlasti natsipropagandat kus sõnad "juudid" ja "bolševikud" kindlalt kokku kuulusid.

Olgu kuidas oli, igatahes leidsid sakslased, et ka Eesti sobib kohaks, kuhu toimetada ja kus tappa juute. Loomulikult suuresti kohalikkude, oma kohusetruudust ilmutanud inimeste kätega. Eestis ei olnud suuri surmalaagreid, kuid ka siinsed väiksed laagrid andsid oma sünge panuse Euroopa juutide hävituskava elluviimisse. On põhjust kahelda nõukogudeaegsetes andmetes, mis on tendentslikud ja propagandistlikud. Kuid pole mingit põhjust kahelda selles, et Eestimaa pinnal hukati üle kümne tuhande inimese ainuüksi selle eest, et nad olid juudi päritolu. Eestisse toimetati nähtavasti palju Tšehhoslovakkia juute: tšehhe sakslased timukatena vist niipalju ei usaldand ja Tšehhimaal toimuvast oli lääneliitlastel parem ülevaade kui Poola tagamaadel ja Baltikumis toimuvast.

On arusaadav, et eesti ajaloolased ei ole just erilise innuga uurind eestlaste osa Suur-Saksa vangivalvurite ja timukatena. Midagi on ometi tehtud: Tartu ülikoolis on kaitstud Riho Västriku bakalaureusetöö, kus arhiivandmete põhjal selgub, et Tartus tapeti Saksa okupatsiooni ajal tuhandeid inimesi, põhiliselt siia mujalt toimetatud juute. Sellega tegelesid suuresti eestlased. Ent peale Eestis toime pandud inimsusvastaste kuritegude panid eestlastest koostatud politseipataljonid - neid oleks õigem nimetada karistussalkadeks - toime hirmutegusid ka mujal: Venemaal ja Valgevenes, võimalik et ka kaugemal Euroopas. Suure avalikkuse ette sattus eesti karistussalklaste tegevus äsja, kui andmed sellest jõudsid Max Jakobsoni uurimiskomisjoni kätte. Ent üht-teist oli tegelikult trükki jõudnud ka varem. Olen oma Ameerika-reisi raamatus kirjutand Jaan Elleni "Võrumaa saagas" toodud andmetest selle kohta, mida eestlastest ja sakslastest koosnev sonderkommando Venemaal tegi. Seal toodud tsitaate pole vist üleaarune siin korrata:

"Aegamisi selgus sonderkommando ülesanne.(...) Komandos oli paarkümmend eestlast ja umbes samapalju sakslasi, kusjuures "must töö" - vahialuste valvamine, augu kaevamine ja mahalaskmine -jõi eestlaste teha. (...) Mahalaskmisest osa võtma kedagi ei sunnitud, alati leidus tarvilik hulk vabatahtlikke. (...) Tavaliselt lasti vargad maha, mustlastest ja juutidest rääkimata - nendele oli rahvus kindlaks surmaotsuseks."

Ja veel:

"Juhtus ka kurioosumeid. Üks eestlane ja sakslane võtsid vahialuse juudi kinni, pistsid labidavarre lõugade vahele ja kiskusid tangidega selle

kuldhambad välja. Sakslane arvatavasti hoiatas, et eestlane sellest kellelegi ei räägiks, aga too sai jutust varesti aru ja viis kuldhambad Störzi juurde, pannes need lauale. Störz vihastas ja küsis, mis need on. Sakslane pandi kaheks nädalaks kartseriaresti ja eestlane sai kuldhambad.”

Me ei tea, kuipalju eestlasi teenis sellistes karistussalkades, kuid väga tühine see arv ei saanud olla. Nii võisid mõned juudi kuldhambad jõuda ka Eestisse ja mõnel inimesel aidata üle mere pääseda või raskeid aegu siinmaal üle elada. Ka sellest ei ole loomulikult keegi seni kirjutanud, eestlaste tegelik ja võimalik osavõtt natside tapatalgutest on olnud tabu Välis- Eestis ja peaaegu tabu praeguses Eesti Vabariigis. Mõlemal pool on eestlaste süüd ka selgesõnaliselt eitatud või tühiseks peetud, kõige enam aga lihtsalt unustada püütud. Ei ole ka kuulda olnud, et keegi oleks oma mustadest tegudest avalikult rääkinud ja neid kahetsenud. Vähemalt kaine peaga mitte. Võibolla kõnnib “vabadusvõitlejate” kokkutulekul rivis ka mõni endine karistussalklane. See ei oleks ime: meil praegu valitsev ideoloogia on tugevasti Saksa-meelne ja enam-vähem aksioomina kehtib väide, et kommunismi kuriteod olid natsismi omadest mõõdutult suuremad. Ikka ja jälle kohtab veidrat aritmeetikat: kommunistid tapsid kümneid kui mitte sadu miljoneid inimesi, natsid vaid kuus miljonit juuti. Unustatakse, et natside hävitusmasin töötas vaid neli aastat, kommunistide võim mitmel maal on kestnud üle poole sajandi... Praeguse ideoloogia järgi on kõik kommunismi vastu võitlejad olnud õigel poolel ja nende head teod kaaluvad halvad üles. On peaaegu hämmastav, kui palju natslust otse või kaude õigustavat kirjandust on viimase kümne aasta sees Eestis ilmunud. Viimased selles reas on endise Nõukogude luureohvitseri Suvorovi teosed, kus too püüab Teise maailmasõja ajalugu teisipidi pöörata, tõestada, et Stalin plaanitses 40ndate aastate algul ei rohkemat ega vähemat kui Euroopa vallutamist ja selle koletu plaani ajas nurja Saksa välksõda.

Sellisel taustal tundub tõesti ajast ja arust ning ülekohtune Saksa poolel sõdinud ja enda ning teiste verd valanud eestlaste kahtlustamine osavõtus ühest ajaloo kõige rängemast genotsiidist. Ei ole küll kohand selle genotsiidi otsest eitamist, millega tegelevad mõned “revisionistid” Läänes, küll aga pahameelt selle üle, et juudid ikka veel rahul ei ole ja ikka teisi vanade pattude pärast taga kiusata tahavad. Simon Wiesenthali keskuse esindaja Ephraim Zurbff on kindlasti üks ebapopulaarsemaid inimesi Eestis. Zuroff ei paista just silma hea diplomaadina, asja tuum pole aga selles. Üldsuse reageeringu võiks kokku võtta lausesse: “Mida need kuradi juudid veel ometi tahavad?!” Inimestel on mulje, et natside käes kannatanud juudid on oma

kannatusi osavalt kasutades neist lõigand tohutut kasu. Holokaust püsib maailma avalikkuse tähelepanu all, natsiterrori ohvrid on saanud suuri rahasid, Iisraeli riik on saanud Saksamaalt suurt kompensatsiooni, ühesõnaga on juudid maailmas saanud privileegidega rahvuseks, kes aga oma privileegidega ikka rahul ei ole, vaid tahab aina enam raha, tähelepanu ja juudivastastes kuritegudes süüdistatute karistamist, kuigi tegudest on möödunud umbes kuuskümmend aastat ja võimalikud süüdlased on juba vanad tudid. Vahel lisatakse sellisele arutlusele veel tähelepanekuid eestlasi küüditanud ja piinanud juudi soost enkavedistidest ja muidugi sellest, et ka eestlaste, lätlaste ja teiste idaeurooplaste kannatused kommunistide võimu all vääriskid samasugust tähelepanu kui holokaust, pole seda aga millegipärast leidnud. Sedagi esitatakse sageli kui süüdistust juutide vastu, kes nagu oleksid monopoliseerinud 20. sajandi kannatuste ajaloo, kuigi eestlaste kannatuste ajaloo uurimine ja tutvustamine on siiski kõigepealt eestlaste, mitte lätlaste, inglaste või juutide asi. Otse öeldes on paljud inimesed Ida-Euroopas, ka siin Eestis, juutidele lihtsalt kadunud. See kadetus kannatuste pärast on parasjagu perversne, on aga olemas kadedus, mis perversne ei oleks? Nii tahab oluline osa Eesti avalikku arvamust, et eestlaste hulgast holokausti-kurjategijate otsimine lõpetataks ja meid sellega rahule jäetaks. Ka juutide kannatustest tuleks vähem rääkida, sest sedagi on tehtud juba küllalt, kui mitte ülearu. Pealegi: mis juudid praegu ise Iisraelis teevad!

Niisuguse ideoloogilise barrikaadi tagant vaatleb keskmine eestlane holokausti, *shoah*'d. Vägagi mõistetav, aga mitte tark ja juriidiliselt mitte õige tegu. Ei Ephraim Zuroff ega keegi teine nõua eestlastelt enda kollektiivset süüditunnistamist genotsiidis ja muudes inimsusevastastes kuritegudes. Wiesenthali keskus ei ole uurimisorgan, tal ei ole selleks volitusi, ta saab ainult andmeid koguda ja asjaomaste riikide justiitsorganitele edasi anda. Et need teeksid seda, mida nad rahvusvaheliste lepete järgi on kohustatud tegema. Mida meilt oodatakse, on see, et aitaksime leida tõde siin toimunud kuritegude kohta ja kurjategijad, kui neid veel elus peaks olema, ning siis nende üle kohut mõistaksime Eesti Vabariigi seaduste järele. Ei rohkemat ega vähemat. Oleks oluline endale selgeks teha, et mitte mõne või isegi mõnekümne mahalaskja ja augukaevaja kohtu alla andmine ei kahjusta Eesti riigi ja rahva head nime, küll aga soovimatus neid otsida ja kohtu alla anda. Eestis ei tunta surmanuhtlust ja on täiesti võimalik, et mõnegi karistussalklase puhul tuleks arvestada kergendavaid asjaolusid. Nad võisid sattuda politseipataljoni kogemata, soovides kätte maksta punastele omaste küüditamise eest jms. Pole nagu põhjust kahelda selles, et

Eesti Vabariigi kohus on õiglane. Ka eriti karm ta ei ole, on paljude meelest pigem liiga leebe... Viimastel aastatel on peetud kohut paari küüditaja üle. See on võimalik ka selletõttu, et Eesti on omaks võtnud rahvusvahelise praktika, mille järgi inimsusevastased kuriteod ei aegu. Olgu nad tehtud punalipu, haakristilipu või sinimustvalge lipu all.

Eesti keeles on kirjutatud mõndagi "Tšehhi põrgust", kuhu sattus osa Tšehhimaa kaudu Läände taganevaid Eesti Relva-SSi mehi. Sellel, mida kinnivõetud sõduritega tegid mõned tšehhid 1945, on sarnasust sellega, mida kinnivõetud juutide ja "punastega" tegid mõned eestlased 1941. Põhimõtteliselt võiks kohtu alla anda ka relvitute eestlastest sõjavangide piinajad ja tapjad. Võibolla oleks ka seda vaja. Ent seda ei saa küll teha enne, kui oleme oma mineviku ausalt läbi valgustand, aegumatute kuritegude süüdlased välja selgitand ja, kui nad veel elavad, kohtu alla annud. Eialgu ei ole aga siitpoolt selleks erilist valmisolekut märgata. Keskmine eestlane eelistab edasi elada barrikaadi taga ja ei näe midagi imelikku selles, et avalikkuses tituleeritakse vabadusvõitlejateks neid, kes Adolf Hitleri ja Heinrich Himmleri geniaalse ülemjuhatuse all idarindel võitlesid Punaarmee vastu ja tagalas punapartisanide, juutide ja mustlaste vastu. Eestlased ei ole oma uuemas ajaloos olnud sangarirahvas, vaid kohanejarahvas, muidu ei oleks ta alles jäänud. Ent kohaneminegi võib minna liiga kaugele, saada orjameelsuseks, ülepingutatud püüdeks uutele isandatele meeldida. Ülemäärane kohanemine ei ole enam õige kohanemine ja selle eest tuleb vahel maksta valusat hinda nii kohanejate ohvritel kui nendel endil, kui ajad muutuvad.

"A v bab'em jare pamjatnika net," kirjutas kord Jevgeni Jevtušenko. Ka Näituse väljaku koonduslaagri asemel ei ole mälestusmärki. On asju, mida ei taheta mäletada.